

Stanisław Bazyliński

Zagadnienie jedności literackiej Psalmów 20-21

Collectanea Theologica 72/1, 69-87

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW BAZYLIŃSKI, RZYM

ZAGADNIENIE JEDNOŚCI LITERACKIEJ PSALMÓW 20–21

Powyższy temat zakłada, że można znaleźć motyw aktualnej kolejności Ps 20–21 w Biblii Hebrajskiej. W ten sposób łączy się to z hipotezą, brzoną już przez wielu uczonych, że psalterz nie jest zbiorem różnych tekstów, lecz księgą, która niesie ze sobą swoistą teologię za pomocą określonej formy. Poszukiwanie zasady, która jest podstawą obecnego układu psalmów w tekście masoreckim, nie jest czymś nowym, aczkolwiek odnotowuje się znaczne nasilenie zwłaszcza w ostatnich dwóch dziesięcioleciach¹.

Niektórzy autorzy przyjmują, że Ps 15–24 są samodzielną kolekcją². Analiza relacji tej grupy z Ps 20–21 wykracza poza ramy niniejszego artykułu. Jego celem jest natomiast uchwycenie związków uprawomocniających teorię, która łączy te dwa psalmy. Podejmując sugestie niektórych egzegetów³, zostaną opisane podstawowe

¹ J.M. Auwers, *La composition littéraire du Psautier. Un état de la question*, CRB 46, Paris 2000, przedstawia stan badań naukowym na temat kompozycji psalterza. Kryteriami tych badań zajęła się szczególnie D. Scaiola, „Una cosa ha detto Dio, due ne ho udite”. *Fenomeni di composizione all'interno del Salterio Masoretico, con particolare riferimento al primo libro (Sal 1-41)*, Diss. PIB, Roma 1999.

² P. Auffret, *La sagesse a baï sa maison. Études de structures littéraires dans l'Ancien Testament et spécialement dans les Psaumes*, OBO 49, Fribourg-Göttingen 1982, s. 409-438; F.L. Hossfeld, E. Zenger, „Wer darf hinaufziehen zum Berg JHWHs?”. *Zur Redaktionsgeschichte und Theologie der Psalmengruppe 15-24*, w: G. Braulik, W. Groß, S. McEvenue (red.), *Biblische Theologie und gesellschaftlicher Wandel*, Freiburg-Basel-Wien 1993, s. 166-182; P.D. Miller, *Kingship, Torah Obedience, and Prayer. Theology of Psalms 15-24*, w: K. Seybold, E. Zenger (red.), *Neue Wege der Psalmenforschung*, HBS 1, Freiburg i.B.-Basel-Wien 1994, s. 127-142.

³ H. Ewald, *Die Psalmen und die Klagelieder*, Die Dichter des Alten Bundes 1/2, Göttingen 1866³, s. 84, dostrzega w treści, sytuacji i technice kompozycji, opartej na zmianie oranta, elementy, które pozwalają mówić o zamierzonym następowaniu po sobie Ps 20 i 21. F. Hitzig, *Die Psalmen I*, Leipzig-Heidelberg 1863, s. 120-121, broni jedności tych psalmów na podstawie sytuacji, treści, tożsamości postaci, kompozycji. A.F. Kirkpatrick, *The Book of Psalms I (I-XLI)*, Cambridge 1906, s. 106, dostrzega te połączenia w strukturze i treści. J.K. Kunz, *King Triumphant. A Rhetorical Study of Psalm 20 and 21*, HAR 10/1986, s. 166, uważa, że Ps 20 i 21 są kompozycjami uzupełniającymi się z powodu tematu, struktury oraz

elementy, które przemawiają za połączeniem kompozycyjnym powyższych tekstów.

Tłumaczenie Ps 20 i Ps 21

Śledzenie rozważań poniższych analiz ułatwi polski przekład Ps 20–21, dokonany na podstawie hebrajskiego oryginału.

Tłumaczenie Ps 20 według TM

- ¹ Kierownikowi chóru. Psalm Dawidowy.
- ² Niech ci odpowie Jhwh w dniu utrapienia.
Niech cię uniesie na miejsce bezpieczne imię Boga Jakuba.
- ³ Niech ci ześle pomoc ze świątyni
i niech z Syjonu cię wspiera.
- ⁴ Niech sobie przypomni o wszystkich twoich ofiarach
i niech przyjmie twe całopalenie.
- ⁵ Niech ci udzieli według twego serca
i niech spełni każdy twój plan.
- ⁶ Chcemy się cieszyć z twójego zwycięstwa
i w imię naszego Boga chcemy wystąpić w szyku.
Niech Jhwh spełni wszystkie twoje prośby.
- ⁷ Teraz wiem, że Jhwh zbawił swego pomazańca.
Odpowiadał mu ze swych świętych niebios
potężnymi czynami zbawczymi swej prawicy.
- ⁸ Oni do rydwanów i oni do koni,
my zaś do imienia Jhwh Boga naszego się odwoływaliśmy.
- ⁹ Oni przyklękli i upadli,
my zaś powstaliśmy i trwaliliśmy.
- ¹⁰ Jhwh, zbaw króla!
Niech nam odpowie w dniu, w którym wzywamy.

Tłumaczenie Ps 21 według TM

- ¹ Kierownikowi chóru. Psalm Dawidowy.
- ² Jhwh, z twej potęgi weseli się król
i z twego zwycięstwa jakże bardzo się cieszy!

wewnętrznego rozwoju wydarzeń. F.L. Hossfeld, E. Zenger, *Die Psalmen I (Psalm 1-50)*, NEB.AT 29, Würzburg 1993, s. 139, kładą akcent na świat wyobrażeń, zbieżności leksykalne, analogiczną strukturę językową i uzupełniające się rodzaje literackie.

- ³Spełniłeś pragnienie jego serca
i nie odmówiłeś prośbie warg jego,
⁴ponieważ uprzedzasz go swymi błogosławieństwami dobra,
wkładasz na jego głowę szczerozłotą koronę.
⁵Prosił od ciebie życie i dałeś mu
długie dni na wieki i na zawsze.
⁶Wielkie jest jego poważanie z twego zwycięstwa.
Dajesz mu chwałę i honor.
⁷Ponieważ ustanawiasz go szczodrym błogosławieństwem na zawsze.
Rozweselasz go radością przed obliczem twoim.
⁸Dlatego król pokłada nadzieję w Jhwh,
i dzięki wierności Najwyższego nie chwieje się.
⁹Niech twa ręka dosięgnie wszystkich twych wrogów,
twoja prawica niech dosięgnie tych, co cię nienawidzą.
¹⁰Jak piec ognisty ich przemienisz
w czasie twego pojawienia się.
Jhwh w swym gniewie ich pochłonie
i pożre ich ogień.
¹¹Wytracisz ich owoc z ziemi
a ich potomstwo spośród synów ludzkich.
¹²Choćby zamierzali zło przeciw tobie,
knuli plan, nie uda im się,
¹³gdyż odwrócisz ich plecami;
twój łuk wymierzysz przeciw ich obliczom.
¹⁴Powstań, Jhwh, w twej potędze.
Chcemy śpiewać i opiewać twą moc.

Kompozycja dwuczęściowa

Analogia formy zewnętrznej Ps 20 i Ps 21 wydaje się jednym z argumentów, który sugeruje ich jedność kompozycyjną⁴. Przed wszystkim psalmy te mają porównywalne rozmiary, mimo że Ps 20 jest krótszy od Ps 21 o cztery wersety. Następnie korpus każdego z tych psalmów tworzy kompozycję dwuczęściową, określaną mianem „lustrzanej”⁵.

⁴ Tego argumentu używa np. F. Delitzsch, *Biblischer Kommentar über die Psalmen*, BC 4/1, Leipzig 1894³, s. 197.

⁵ Zob. S. Bazyliński, *I Salmi 20-21 nel contesto delle preghiere regali*, Roma 1999, s. 136-137; 193-196.

Pierwsza (w.2-6) i druga część (w.7-10) Ps 20 składa się z trzech urywków⁶ tworzących następującą figurę: A (w.2), B (w.3-5), C (w.6), C' (w.7), B' (w.8-9), A' (w.10). Poszczególne części mają na obrzeżu krótsze urywki (w.2.6; w.7.10), natomiast dłuższe znajdują się w środku (w.3-5; w.8-9). Podobne symetrie do tych z Ps 20 są obecne również w Ps 21. Jego dwie części (w.2-8 i w.9-14) zostały ułożone w ten sam sposób: A (w.2), B (w.3-7), C (w.8), C' (w.9), B' (w.10-13), A' (w.14), z podczęściami składającymi się z wierszy dwuczłonowych w pozycji zewnętrznej (w.2.8; w.9.14) oraz z dłuższymi podczęściami (każda składająca się z trzech urywków) w środku (w.3-7; w.10-13). Ponadto w każdym utworze pierwsza część jest oddzielona od drugiej cesurą. W Ps 20,7 wyraża ją przyszłówek czasu „teraz” oraz przejście od drugiej (por. w.2-6) do trzeciej osoby (w.7) w sposobie mówienia o królu. Natomiast jeśli chodzi o Ps 21,9, różni się on od poprzedniego (8) wiersza obecnością dwu iussywów (*iuss.*) oraz nowym argumentem, gdyż nie mówi się już więcej o królu, lecz o Jhwh i Jego wrogach. W końcu początkowe wiersze tychże liryków (20,2; 21,2) tworzą inkluzję z wierszami końcowymi (20,10; 21,14). Te ostatnie zamykają psalmy czasownikami w trybie rozkazującym (*impt.*), odnoszącymi się do Jhwh, oraz modlitwą wypowiedzianą w pierwszej osobie liczby mnogiej.

Rodzaj literacki

Mimo że Ps 20 jest prośbą, a Ps 21 pieśnią zwycięstwa (*epinikion*), nie oznacza to braku ich jedności literackiej⁷. Rodzaje te mogą się uzupełniać – dziękczynienie (lub uwielbienie) jest konkretnym sposobem świętowania oswobodzenia, o które usilnie proszono w krytycznej chwili⁸.

⁶ Zob. terminologię specjalistyczną odnośnie do jednostek retorycznych w R. Meynet, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Myśl teologiczna 30, Kraków 2001, zwi. s. 195-204.

⁷ Klasyfikacja Ps 20-21 jako „psalmów królewskich” (por. 2, 18, 45, 72, 89, 101, 110, 132, 144; zob. H. Gunkel, J. Begrich, *Einleitung in die Psalmen. Die Gattungen der religiösen Lyrik Israels*, Göttingen 1985⁴, s. 140) nie upoważnia jeszcze do przyjęcia związku jedności między nimi. Nie wskazuje ona na autonomiczny rodzaj literacki odznaczający się formalnym schematem, lecz na grupę tekstów wydzieloną w oparciu o wspólny temat i kontekst królewski, do którego się odnoszą; zob. L. Alonso Schökel, C. Carniti, *Salmos I. Traducción, introducciones y comentario*, Estella 1992, s. 102-103.

⁸ I. Gordonus, w: *Biblia Sacra Vulgatae editionis Sixti V. pontificis maximi iussu recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita cum selectissimis literalibus commentariis (...)* X, Venetiis

Elementem jednoczącym Ps 20 i Ps 21 jest ta sama sytuacja, tzn. zagrożenie wojenne⁹. Nawiązuje się do niej jednak z dwóch różnych punktów widzenia. W Ps 20 niebezpieczeństwo nadchodzi nieuchronnie, podczas gdy w Ps 21 jest ono już zdarzeniem minionym.

Powtórzenie wyrażen

W celu połączenia Ps 20 z Ps 21 duże znaczenie przypisuje się paralelizmom leksykalnym terminów lub rdzeni wyrazów¹⁰.

W omawianych psalmach trzykrotnie powraca wyraz „król” (מֶלֶךְ, 20,10; 21,2,8), imię Boże „Jhwh” pojawia się natomiast wielokrotnie (20,2.6.7.8.10; 21,2.8.10.14).

Prośzenie i otrzymanie to wspólne motywy w obu psalmach. Czasownik שָׁאַל „prosić”, odnoszący się do czynności przeszłej (x-qatal, 21,5), przywołuje w Ps 20,6 rzeczownik מִשְׁחָה „prośba”, która czeka na spełnienie (por. יָקַח). Po błogosławieństwie, by Jhwh darzył królowi (יָרַח, *jiqtol*-x) zgodnie z myślami jego serca (por. כִּלְכַבְּדָהּ, 20,5), pragnienie królewskiego serca (לִבּוֹ) zostaje spełnione (יָרַח, x-qatal, 21,3)¹¹: Bóg dał mu (יָרַח, *qatal*-x, 21,5) przywilej długiego życia.

1749, s. 221, zauważył w XVIII w., że Ps 21 jest dziękczynieniem za opiekę, o którą prosi się w Ps 20 (por. F. Delitzsch, *Psalmen*, s. 197). M. Millard, *Die Komposition des Psalters. Ein formgeschichtlicher Ansatz*, FAT 9, Tübingen 1994, s. 53-56, odnotowuje zjawisko przejścia od lamentacji do chwały już w obrębie poszczególnych psalmów (7,18; 22,23; 30,10).

⁹ Zob. H.A.C. Hävernick, *Handbuch der historisch-kritischen Einleitung in das Alte Testament III*, Erlangen 1849, s. 282; C.T. Niemeyer, *Het probleem van de rangschikking der Psalmen*, Leiden 1950, s. 140-141.154. O liturgiach błagalnej (Ps 20) i dziękczynnej (Ps 21), przed wyruszeniem na wojnę i po powrocie z niej, mówi H.-W. Jüngling, *Księga Psalmów. Księga Pierwsza (Ps 1-41)*, w: W.R. Farmer (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Warszawa 2000, s. 693; nie wyklucza on *Sitz im Leben* związanego z intronizacją królewską lub jej dorocznymi obchodami.

¹⁰ Zob. E. Zenger, *Was wird anders bei kanonischer Psalmenauslegung?* w: F.V. Reiterer (red.), *Ein Gott, eine Offenbarung. Beiträge zur biblischen Exegese, Theologie und Spiritualität*, Würzburg 1991, s. 404; G. Barbiero, *Das erste Psalmenbuch als Einheit. Eine synchrone Analyse von Psalm 1-41*, ÖBS 16, Frankfurt a.M.-Berlin-New York-Paris-Wien 1999, s. 229-234.

¹¹ C.A. i E.G. Briggs, *A Critical and Exegetical Commentary in the Book of Psalms I*, ICC, Edinburgh 1907, s. 184, zestawiając paralelnie Ps 21,3 z Ps 20,5, utrzymują, że chodzi o zwycięstwo nad wrogami; por. A. Cohen, *The Psalms*, London 1982¹², s. 58. Według A.F. Kirkpatricka, *Psalms I*, s. 110, w.3 odnosi się szczególnie, lecz nie wyłącznie, do modlitwy o powodzenie wyprawy wojennej w Ps 20,4-6; por. P.C. Craigie, *Psalms I (1-50)*, WBC 19, Waco 1983, s. 190.

Zwycięstwo/ocalenie jest ważnym tematem naszych psalmów. W celu jego wyrażenia używa się przede wszystkim rdzenia wyrazowego ישׁע (20,6.7 bis.10; 21,2.6), który zawsze łączy się z pojawieniem się Boga. Rdzeń ten i rzeczownik „król” (מֶלֶךְ) tworzą parę, która służy jako tranzycja między psalmami (20,10 i 21,2)¹². Trzykrotnie powtarza się wyrażenie „z twego zwycięstwa” (בְּיַשְׁעֶךָ). Radość ze zwycięstwa, która jest udziałem króla i ludu, zostaje zapowiedziana (20,6), a Jhwh jest jej sprawcą (21,2.6). Król doświadczył już raz ocalenia (ישׁע , *x-qatal*, 20,7), dlatego wzywa się je dla niego ponownie (ישׁע , „zbaw”, 20,10). Jest ono dziełem Bożej prawicy (יְמִינִי , 20,7), tej prawicy (יְמִינִי , 21,9), która dosięga wrogów. Odpowiedź, którą Jhwh daje królowi, wyraża się potężnymi czynami (גְּבוּרָה , 20,7), a lud będzie chwalił Jego potęgę (גְּבוּרָתְךָ , 21,14), gdy On ponownie ją ukaże.

Perspektywa czasoprzestrzenna

Analiza kategorii „czasu” i „przestrzeni”, wziętych pod uwagę jako elementy kompozycji, jest pomocna do wspólnej lektury tekstów literackich.

Chronologia wewnętrzna Ps 20 i 21 wyraża się w formach czasownikowych, w łańcuchu zdarzeń i w okolicznikach czasu.

Oto schematyczna kolejność czasowa Ps 20:

teraźniejszość	przeszłość	teraźniejszość	przeszłość	teraźniejszość
בְּיֹמֵי צָרָה , w.2	w.6	עַתָּה , w.7a	w.7b-9	$\text{בְּיֹמֵי קִדְאָנִי}$, w.10

Psalm opowiada na początku o próbie, której zostaje poddany król (w.2). Błogosławieństwa wyrażają sposób pokonania jej z Bożą pomocą (w.2-5) i znajdują dopełnienie w radości ze zwycięstwa, które ma nadejść (w.6a; por. דָּגַל , w.6b). Pewność wysłuchania modlitwy w chwili, gdy jest ona formułowana, występuje na początku części drugiej psalmu („teraz”, w.7a). To niezachwiane przekonanie uwydatniają w.7b-9, przywołujące przeszłe działania Boga na rzecz króla (w.7) i ludu (w.8-9). Psalm powraca na koniec do czasu, w którym wypowiada się wezwanie do Jhwh (por. *impt.* „zbaw”; *iuss.* „niech nam odpowie”, w.10).

¹² Słusznie twierdzi zatem H.W. Jüngling, *Księga Psalmów*, s. 693, że Ps 20,10 i Ps 21,2 tworzą optycznie najbliższe powiązanie.

W Ps 21 można dostrzec następujący porządek czasowy:

teraźniejszość בִּישׁוּעָה, w.2	przyszłość w.3-5	teraźniejszość בִּישׁוּעָה, w.6	przeszłość לְעַתְדָּה, w.10	teraźniejszość w.14
------------------------------------	---------------------	------------------------------------	--------------------------------	------------------------

Punktem wyjścia jest zwycięstwo, które obchodzi się uroczystie i radośnie (w.2). Wypływa ono z darów, którymi Bóg szczerze obdarzył króla, pozwalając mu spełnić jego pragnienia (w.3), wkładając mu na głowę koronę (w.4) i dając mu długie życie (w.5). Po tych, należących do przeszłości, wydarzeniach psalm przechodzi do tematu zwycięstwa, dzięki któremu król uzyskał poważanie (w.6), otrzymał błogosławieństwo (w.7) i bezpieczeństwo (w.8). Część druga (w.9-13) skupia się wokół przyszłej interwencji Jhwh (w.10) przeciw wrogom. Ostatni urywek używa cohortatywów, by wyrazić radość pochodzącą z potężnej interwencji Boga (w.14).

Z punktu widzenia nieustannego upływu czasu wypowiedź w Ps 20 i 21 jest uporządkowana chiastycznie. Biorąc pod uwagę dwuczęściową budowę psalmów (20,2-6.7-10; 21,2-8.9-14), teraźniejszość (w.2-5) i przyszłość (w.6) pierwszej części Ps 20 odpowiadają przyszłości (w.9-13) i teraźniejszości (w.14) drugiej części Ps 21. Trójdzielność teraźniejszość-przeszłość-teraźniejszość drugiej części Ps 20 (w.7a.7b-9.10) podejmuje część pierwsza Ps 21 (w.2.3-5.6-8). Przeszłość opisuje się dłużej niż przyszłość. Istnieje również pewna analogia między „przyszłością” Ps 20,6 (בִּישׁוּעָה) a „teraźniejszością” w 21,2.6 (בִּישׁוּעָה; por. גְּבוּרָה, w.14). To przesunięcie czasu, odnoszącego się do zwycięstwa dokonanego przez Jhwh, stwarza napięcie, którego elementami granicznymi są oczekiwanie (Ps 20) i jego realizacja (Ps 21), tak że Ps 21 jest wypełnieniem Ps 20.

W celu ustalenia przestrzeni „wewnętrznej” Ps 20 i 21¹³, weźmiemy przede wszystkim pod uwagę wiersze, które uwypuklają „teraźniejszość” wypowiedzi¹⁴.

Świątynia jerozolimska jest punktem przestrzennego odniesienia obu psalmów. Ps 20,3 wyraźnie wspomina tę świątynię i Syjon jako

¹³ Nie chodzi zatem o środowisko, w którym liryki głośno recytowano po raz pierwszy lub zwykle śpiewano, gdyż jest to element o niewielkim znaczeniu dla celów kompozycji dzieła literackiego.

¹⁴ Nie można brać pod uwagę ani wzmianki o „niebiosach” (20,7), ani o „ziemi” (21,11), gdyż pierwsza odnosi się do przeszłości, a druga do przyszłości modlitwy.

miejsce pochodzenia Bożej pomocy dla króla. Na tym obszarze, gdzie mieszka imię Boga Jakuba (w.2), składa się ofiary i całopalenia (w.4). Podobne wnioski można sformułować dla Ps 21. Przede wszystkim syntagma יָמֵיךָ אָרוּךְ „długie dni” (dosł. „długość dni”, w.5) pojawia się w psalterzu trzykrotnie, nawiązując zawsze do świątyni (23,6; 91,16; 93,5). Podobnie wyrażenie אֶתְּפָאֵר „przy tobie”, „w twej obecności” lub „przed twoim obliczem”, odnosi się do Boga obecnego w świątyni (w.7)¹⁵. Ponadto do świątyni nawiązuje tytuł Boży יְיָ „Najwyższy” (w.8), który psalterz wielokrotnie łączy z Syjonem (por. 9,3.12; 46,5; 50,2.14; 77,11; 87,5; 97,8-9).

Zbieżność czasu (przed i po zwycięstwie) oraz przestrzeni (świątynia i Syjon) przemawiają zatem za przyjęciem tezy o jedności literackiej obu liryków.

Orant

Kolejnym elementem sugerującym wspólną lekturę Ps 20 i 21 jest kategoria oranta¹⁶.

Formy czasownikowe pierwszej osoby ułatwiają identyfikację oranta w Ps 20. Po użyciu 1. os. lm. w w.6a: „chcemy się cieszyć”, „chcemy wystąpić w szyku”, w w.7a stwierdza się w 1. os. lp. „wiem”. W.8 powraca do 1. os. lm., „odwoływaliśmy się” (וּנְדַר), mówi o „naszym” Bogu oraz używa zaimka osobowego 1. os. lm. „my”, który pojawia się w w.9 obok czasowników w 1. os. lm. „powstaliśmy” i „trwaliśmy”. W.10 kończy psalm czasownikiem z sufiksem 1. os. lm. „niech nam odpowie” (יַעֲנֵנוּ) i bezokolicznikiem z sufiksem 1. os. lm. „wzywamy” (קָרָאנוּ).

Z tej zmiany osób gramatycznych wynikają trzy możliwości identyfikacji oranta Ps 20. Orantem może być: grupa i jednostka; grupa; albo jednostka.

Pierwsza hipoteza, mająca na uwadze dwóch orantów, wydaje się z pozoru najlepsza, gdyż uwzględnia zmiany podmiotów w psalmie¹⁷. Zawiera ona jednak kilka trudności. Przede wszystkim

¹⁵ Zob. S. Bazylński, *I Salmi 20-21*, s. 176-177 i 221-227.

¹⁶ To określenie w języku polskim odnosi się do postaci modlącej się, przedstawianej głównie w dziełach sztuki starochrześcijańskiej (na obrazach, w rzeźbie itd.). Jego wprowadzenie tutaj jest użyteczne, gdyż wskazuje bezpośrednio na funkcję podmiotu lirycznego, a zarazem pozwala odróżnić go od autora psalmu.

¹⁷ Zob. L. Alonso Schöckel, C. Carniti, *Salmos I*, s. 358.

kim nie rozstrzyga, kim jest orant w w.2-6. Jeśli byłby nim lud (por. w.6ab), wówczas on błogosławiłby króla w w.2-5.6c. Takie rozwiązanie nie harmonizuje z kontekstem liturgicznym (por. w.3-4), w którym lud nie jest pośrednikiem między Bogiem a królem. Przyjmując natomiast, że osobami mówiącymi są najpierw jednostka (w.2-5), później lud (w.6ab) i ponownie jednostka (w.6c), mielibyśmy nieoczekiwaną zmianę orantów, a wówczas, być może, należałoby uważać za zbyteczny w.6ab („Chcemy się cieszyć z twojego zwycięstwa / i w imię naszego Boga chcemy wystąpić w szyku. [Niech Jhwh spełni wszystkie twoje prośby]”). Takiej jednak konkluzji przeciwstawiają się użyte tutaj słownictwo, zgodne z resztą psalmu, oraz inwersja chronologiczna czynności wyrażona figurą retoryczną *hysteron-proteron*: najpierw radość ze zwycięstwa, a potem wystąpienie w szyku bojowym oraz, na koniec, prośba skierowana do Boga. Jeśli zastosuje się tę samą teorię dla części drugiej, wtedy nie wyjaśnia się zmiany oranta między wprowadzeniem w 1. os. lp. („teraz wiem, że” w.7a), w którym odnosi się on do przeszłych spraw, a wypowiedzią w 1. os. lm. („my”, w.8-9).

Druga możliwość, która przypisuje recytację psalmu tylko jednej grupie osób¹⁸, nie harmonizuje z faktem udzielenia błogosławieństwa królowi, które ma miejsce w świątyni. Rzeczywiście, zadanie błogosławienia monarchy w imię Boga spoczywa przede wszystkim na jednostce pełniącej funkcje sakralne. Odrzucając tę ostatnią możliwość, czymś trudnym do wyjaśnienia staje się obecność podmiotu, który mówi: „Teraz wiem” w w.7a. Wydaje się zatem mało prawdopodobne, by te słowa wypowiadał tłum.

Jeśli dotychczasowe rozumowanie jest poprawne, wydaje się, że jedynie trzecia ewentualność może zaoferować nam całościowe wyjaśnienie psalmu. Sugeruje ją zwłaszcza część druga Ps 20. Słowa: „Teraz wiem, że” (w.7a) wprowadzają bowiem historyczny powód prośby (w.7b-9) wypowiedziany przez tego samego oranta, identycznego z postacią, która zaczyna przemawiać. Między w.9 a w.10 nie zauważa się zmiany oranta. Jeśli chodzi o część pierwszą psalmu, błogosławieństwo wypowiedziane nad królem w środowisku kultowym zakłada udział stosownego pośrednika, którego należy

¹⁸ Zob. T. Lorenzin, *I Salmi. Nuova versione, introduzione e commento, I libri biblici, Primo Testamento 14*, Milano 2000, s. 111.

utożsamieć z kapłanem¹⁹. Funkcji pośredniczenia nie zaprzeczają formy 1. os. lm. (w.6.8-10), gdyż jest on osobą upoważnioną, by przemawiać z mandatu Bożego nie tylko w 1. os. lp., lecz również w imieniu społeczności.

W świetle powyższych rozważań uważamy, że orantem Ps 20 jest jednostka, która przemawia w imieniu własnym (w.7a; por. w.2-5.6c) i całego ludu (w.6ab.8-10).

W odróżnieniu od Ps 20 w Ps 21 brakuje elementów, które wskazywałyby na zmianę oranta. Pewną wskazówkę do jego zidentyfikowania dostarcza w.14 dzięki dwóm cohortatywom 1. os. lm., „chcemy śpiewać” i „chcemy opiewać”. Czasowniki te można bowiem odnieść zarówno do grupy, jak i do jednostki, która przemawia w imieniu innych osób.

Rozważmy pierwszą możliwość, która utożsamia oranta z grupą, i zweryfikujmy wynikłą z tego sytuację. Ta grupa osób pojawia się w różnych okolicznościach: bierze udział w obchodzie zwycięstwa, w radości królewskiej (w.2.6-7), w koronacji (w.4) oraz w chwili, gdy król prosił Boga o przedłużenie życia (w.5). Chodzi zatem o zgromadzenie dobrze poinformowane o radości zewnętrznej króla (w.2.7-8) i o jego wewnętrznych pragnieniach (w.3), o prośbach wyrażonych przez niego (w.3b.5a) i o uczuciu ufności do Boga (w.8). Jest ono uprawnione do składania oficjalnej deklaracji w świątyni (por. w.7) o błogosławieństwach udzielonych monarsze (por. w.4.7) oraz do złożenia wrogom (por. *jiqtol*, w.9; *impt*. w.14), wzywając ich zniszczenia. W.9-14 byłyby wypowiedziane przez grupę, która pragnie usilnie, by wrogie knowania nieprzyjaciela (por. w.12) nie mogły zaszkodzić Bogu. Na koniec (w.14) wyrażałaby ona swój udział w tryumfie Jhwh. Te elementy części drugiej prowadzą zatem do wniosku, że tłum składa się z osób głęboko religijnych.

Tego rodzaju hipoteza sprawia jednak kilka trudności. Wszechobecność tłumy w historii teraźniejszej i przeszłej króla jest dość nieoczekiwana. Jeszcze mniej wiarygodne wydaje się przypuszczenie, by lud znał myśli i uczucia władcy (por. w.3a.8a). W jaki sposób zgromadzenie, które uczestniczy w kulcie, miałoby znać myśli króla? Czyżby ktoś je o nich poinformował, by podczas uroczystości po odniesionym zwycięstwie recytowało modlitwę wyuczoną na pa-

¹⁹ Stwierdzenie to uzasadnia S. Bazyliński, *I Salmi 20-21*, s. 148-153.

mięć? Czy też tłum otrzymałby wspólnotowe objawienie prorockie, przekazane podczas świętowania tryumfu? Takie rozwiązanie wydaje się raczej mało uzasadnione. Głębokie uczucia religijne i solidarność z Bogiem nie tyle przystożą grupie, ile raczej jednostce.

Zbadajmy więc tę drugą możliwość. Zauważmy najpierw, że użycie 1. os. lm. nie przeczy temu, iż mówi jednostka²⁰. To dotyczy również czasownika יָשַׁח. W Ps 137,4 orant, którym jest pojedynczy człowiek (por. w.5-6), stawia pytanie w 1. os. lm.: „Jakże możemy śpiewać [יָשַׁח] pieśń Jhwh w obcej krainie?” Jak widzimy, podmiot ten wyróżnia się gorliwością w sprawach Bożych. Jeśli chodzi o Ps 21,9-14, to jest on modlitwą do Jhwh, w której orant prosi o zniszczenie wrogów²¹. W psalterzu teksty złorzeczące²² są wypowiedziane zwykle przez jednostkę²³.

Kim zatem jest orant z Ps 21? Wypada wykluczyć króla, bo mówi się o nim w trzeciej osobie (w.2-8), oraz zwyczajnego śmiertelnika. Chodziłoby raczej o reprezentanta, który ma władzę wyrażania radości króla (w.2.7) i wesela ludu (w.14), uzewnętrzniania myśli monarchy (w.3) i złorzeczenia wrogowi (w.9-14) w świątyni (por. w.7) w czasie obchodów zwycięstwa. Elementy te pozwalają myśleć o kapłanie. Rzeczywiście, Lb 5,11-31; Pwt 27,15-26; 28,16-19 potwierdzają, że podczas sprawowanego rytuału kapłan wypowiada przekleństwo nad innymi. Tylko on jest powołany w Ps 21 do wypowiedzania złorzeczeń w czasie czynności kultowych (w.9-14) oraz do oświadczenia, że Bóg na różny sposób błogosławi królowi (w.2-8).

Ps 20 i 21 mają zatem jednego oranta, którego można utożsamiać z kapłanem. W Ps 20 mamy pośrednika zjednoczonego z ludem, który błogosławi i wzywa pomocy dla króla, a w Ps 21 przedstawiciela ludu, który, po doświadczeniu Bożej interwencji, uczestniczy w radości królewskiej i ogłasza, że Jhwh udzielił bło-

²⁰ Zob. np. użycie formy *jiqtol* w 1. os. lm. w psalmach wypowiedzianych przez jednostkę: 36,10; 46,3; 108,14; 122,1; 137,4.

²¹ Zob. S. Bazyliński, *I Salmi 20-21*, s. 231-245.

²² Zob. Ps 5,11; 28,4-5; 31,18-19; 35,3a.4-8.24-26; 40,15-16; 54,7; 55,16; 56,8; 58; 59,6-9.12-16; 63,10-12; 69,23-29; 83; 110,6; 137,7-9; 140,10-12; 141,10; 143,12.

²³ Wydawałoby się, że Ps 79 podważa to stwierdzenie, gdyż recytuje go, na pozór, zespół osób. Różnorodność imion, pod którymi orant się ukrywa („Twoi słudzy”, w.2.10; „Twoi wierni”, w.2; „przedmiot wzgardy dla naszych sąsiadów”, w.4; „pojmani”, „skazani na śmierć”, w.11; „Twój lud”, „owce Twego pastwiska”, w.13), pozwala odgadnąć, że nie chodzi o jakąś szczególną grupę, lecz o jednostkę, która utożsamia się z każdą z tych kategorii osób.

gosławieństwa władcy. W końcu prosi on, aby Bóg również w przyszłości objawiał swą moc.

Postacie literackie

Chcąc mówić o jedności literackiej dwóch tekstów na bazie paralelizmu postaci, nie wystarczy wskazać na obecność w nich tych samych osób. Należy rozważyć akt komunikacji między nimi, opisać rolę protagonistów w tym akcie oraz określić konstelacje komunikacyjne²⁴. Jeśli są one analogiczne, tzn. jeśli Ps 20 i Ps 21 poruszają się według podobnej dynamiki, wówczas rodzi się pytanie: W jakiej wzajemnej relacji do siebie pozostają obie modlitwy?

W tym miejscu interesuje nas głównie funkcja kapłana-oranta jako nadawcy w akcie komunikacji, zwłaszcza w odniesieniu do odbiorcy jego wystąpienia (Jhwh) oraz do innych osób (króla, ludu, wrogów), do przekazanego przesłania i do skutku, który zamierza on osiągnąć za pomocą swych słów.

Modlitwa, którą w Ps 20 kapłan kieruje do Boga²⁵, zamierza wyprosić pomoc dla króla podczas zagrożenia wojennego, które jest sytuacją komunikacyjną. W w.2-6 nadawca, wybierając błogosławieństwo zamiast prośby, wyraża przekonanie, że Bóg udzieli go monarsze. Zatem solidaryzuje się z nim oraz zapewnia o swym uczestnictwie w jego próbie.

Kapłan, zapraszając do wyrażenia radości z powodu zwycięstwa i do wystąpienia w imię Boga (w.6ab), pragnie dodać nowego animuszu i zapewnić go o Bożym wsparciu w walce z nieprzyjacielem. Część druga psalmu uobecnia przeszłe zdarzenia (w.7-9) wspólne dla kapłana i ludu („my”, w.8-9), by uznać w czasie świątecznych

²⁴ Udaną próbę zastosowania pragmalingwistyki wewnętrznej do analizy tekstów biblijnych dał R. Nay, *Jahwe im Dialog. Kommunikationsanalytische Untersuchung von Ez 14,1-11 unter Berücksichtigung des dialogischen Rahmens in Ez 8-11 und Ez 20*, AnBib 141, Roma 1999; zob. również R. Torti, *Quando interrogare è pregare. La forza pragmatica delle proposizioni interrogative nel Salterio alla luce della letteratura accadica*, Diss. PIB, Roma 2000.

²⁵ Utożsamieniu Jhwh z adresatem Ps 20 nie przeczą sufiksy 2. os. lp. m., odnoszące się do króla w części pierwszej psalmu, jeśli weźmie się pod uwagę modalność intencjonalną wypowiedzi. Chodzi tu bowiem o wypowiedź wyrażającą życzenie nadawcy; nie kieruje jej on bezpośrednio do regenta, mimo że obecność jego i osób trzecich staje się przyczyną głośnego wyrażenia uczuć. Również w części drugiej orant zwraca się prawdopodobnie do Jhwh. Za taką hipotezą przemawiają trzy racje: słowa zwrócone do Jhwh (w.10a), ten sam orant w.7-10 oraz jedność miejsca, w którym kontynuuje on swe orędownictwo (świątynia).

obchodów moc Jhwh oraz wykazać wrogom, że ich siła może zostać złamana, jak to objawiało się już w przeszłości. Ten cel jest widoczny w w.10: orant pragnie otrzymać wsparcie Jhwh, wstawiając się za królem (w.10a) i prosząc o pomoc dla ludu (w.10b).

Świętując zwycięstwo nadawca Ps 21 wchodzi w relacje: z Jhwh, do którego kieruje swe dziękczynienie oraz prośbę o pomoc; z królem, z którym podziela ten sam los; z ludem, który ma udział w radości z tryumfu oraz w przyszłym pokonaniu wroga; z nieprzyjaciółmi, wobec których stwierdza, że nie ma dla nich ucieczki, jeśli Pan osobiście interweniuje. Aczkolwiek niewerbalne, w Ps 21 zachodzą ponadto bezpośrednie relacje między Jhwh a królem, które przejawiają się wdzięcznością tego ostatniego za otrzymane zwycięstwo; między Jhwh a nieprzyjacielem, który zostanie pokonany; między Jhwh a ludem, który wyraża wobec Niego swą chwałę.

Jhwh jest niezaprzeczalnym bohaterem tych tekstów. W Ps 20 jest On bowiem autorem 13 spośród 21 czynności, a w Ps 21 16 spośród 26. Nadawca zwraca się do tej pierwszoplanowej postaci w uzupełniający się sposób. W Ps 20 wzywa Jego błogosławieństwa i ponagla Go, by udzielił swego wsparcia, przypominając wcześniejszą Jego interwencję. Natomiast w Ps 21 dziękuje Mu za udzielone błogosławieństwa, wśród których szczególne miejsce zajmuje ostatni dar – zwycięstwo (w.2), oraz wzywa wsparcia Boga przeciw wrogom (w.9-14)²⁶.

Król i lud, którzy towarzyszą w świątyni aktowi komunikacji, oraz wrogowie ciążą ku temu centrum, którym jest Bóg. Król nigdy nie wypowiada się w tych lirykach. Jest on poddany woli Boga, gwaranta pokonania trudności. W Ps 20 władca i jego przyszłość przyciągają uwagę oranta, który wstawiając się za niego do Jhwh, komunikuje (w.2-5.6c) mu swą solidarność i ufność we wsparcie Boga. Przywołanie dowodów działania mocy Bożej (w.7-9) ma napętnić

²⁶ Sposób osiągnięcia tego celu w w.9-14 jest różnorodny. W.9 wzywa Jhwh do działania przeciw wrogom za pomocą dwóch iussywów. W w.10-13, gdzie pojawiają się formy oznajmujące, nakłania się Go do interwencji w sposób pośredni. Kapłan stwierdza bowiem, że Bóg ma wystarczającą moc, by interweniować (w.10-11), oraz wyraża przekonanie, że skuteczność ingerencji nie zmniejszy się (w.10bc). Nie oprze Mu się żadna przeszkoda (w.12), a każdy bunt przeciw Niemu upadnie, gdyż ma On wyraźną przewagę nad wrogami (w.13). Formy zachęcające powracają na końcu psalmu: w w.14a orant prosi Jhwh bezpośrednio o wsparcie (*impt.*), a w w.14b czyni to za pomocą dwóch cohortatywów, wyrażając przy tym pragnienie i możliwość świętowania dzieła Bożej mocy oraz deklarując własną zależność od działania (lub skutków działania) Jhwh.

króla odwagą i pokonać przerażenie wynikłe z nadchodzącego niebezpieczeństwa. Orant utwierdza króla, że nie jest on sam w chwili próby, że wspiera go Bóg. Ps 21 ukazuje, że regent doświadczył już Bożego wsparcia, a wyzwolenie staje się przyczyną wzrostu poważania (w.6), zwiększenia poczucia bezpieczeństwa monarchy (w.8b) i jego ufności w Pana (w.8a). Nadawca ukazuje zmianę losu w życiu króla: ze stanu troski i niepewności przechodzi do stanu radości i ufności. W czasie tej zmiany kapłan solidaryzuje się z nim, napieniając jego ducha odwagą (Ps 20) i dziękując Jhwh za zwycięstwo odniesione dla niego (Ps 21). Nadawca wyraża ponadto swój udział w losie władcy; jego solidarność na rzecz zwycięstwa zostaje zapowiedziana (20,6ab) i podzielana (21,2-8).

Nadawca wprowadza do psalmów element konfliktowy, tj. wrogie wojsko, któremu przeciwstawia się lud. Nieprzyjaciel atakuje i zostaje pokonany (por. 20,6a.8-9); kapłan prosi Jhwh o jego porażkę (21,9-13). Orant wyraża się analogicznie. Opiera bowiem nadzieję wobec groźby unicestwienia (20,2-6) na sukcesach Jhwh przeciw wrogowi (w.7-9). Podobnie w Ps 21 świętowane przez zwyciężenie zagrożenia (w.2-8) jest gwarancją pomyślności przyszłego przedsięwzięcia (w.9-14). Nadawca Ps 20 przypomina zatem przeszłość (w.7-9), aby zabezpieczyć teraźniejszość (w.2-6). W Ps 21 wychodzi on od teraźniejszości (w.2-8), by ocalić przyszłość (w.9-14). Król i lud są postaciami zagrożonymi przez przeciwników, których przegrana, będącą zawsze dziełem Jhwh, przedstawia się w dwóch perspektywach: przeszłej (Ps 20) i przyszłej (Ps 21).

Wzajemne uzupełnianie się sytuacji komunikacyjnej pozwala uważać Ps 20 i 21 za teksty paralelne.

Temat

Powyższe analizy zbliżają do kwestii kluczowej niniejszego studium. Jaki temat organizuje świat przedstawiony w Ps 20–21²⁷, nadając mu konieczną spójność? W jaki sposób wpływa on na opracowanie, funkcję i znaczenie innych motywów?

²⁷ Kryterium to stosują np. A.F. Kirkpatrick, *Psalms I*, 106 i P. Auffret, „*Dans ta force se réjouit le roi*”. *Étude structurelle du Psaume XXI*, VT 40/1990, s. 410. Z użyciem tego ważnego dla kompozycji aspektu nie zgadza się natomiast O. Loretz, *Die Königpsalmen. Die altorientalisch-kanaanäische Königstradition in jüdischer Sicht I*, UBL 6, Münster 1988, s. 94.

Ps 20 i 21 mają wspólny przedmiot przedstawiony w formie dyptychu z dwóch perspektyw: przyszłej i przeszłej. Chodzi prawdopodobnie o portret króla, który żywi nadzieję na zwycięstwo (Ps 20), a potem je świętuje (Ps 21). W opracowaniu tego tematu psalmista posługuje się słownictwem oraz obrazami porażki i zwycięstwa, przedstawionymi na tle Bożego błogostawieństwa i „pamiętki” dzieł Pańskich.

Przytoczmy pokrótce to, co w Ps 20–21 odnosi się do sposobu wyrażania się związanego z polem semantycznym pojęcia „wojna”. Pole to jest opisane za pomocą czterech grup wyrażen dotyczących zagrożenia, oporu, porażki i wyzwolenia²⁸.

Zagrożenie wojenne opisują następujące wyrażenia: „dzień utrapienia” (20,2), „rydwany” i „konie” (w.8), „wrogowie” i „ci, co nie-nawidzą” (21,9), „zamierzać zło” i „knuć plan” (w.12).

Niebezpieczeństwo wojny domaga się odpowiedzi ze strony zagrożonych, czyli do poczynienia odpowiednich przygotowań: „twój plan” (20,5), „chcemy wystąpić w szyku”, „twoje prośby” (w.6), i do prośby o życie: „prosił od Ciebie życie” (21,5).

Realizacja planu kończy się przegraną wroga: „przykłęknąć”, „upaść” (20,9), „niech Twoja ręka/prawica dosięgnie” (21,9), „przemienić jak piec ognisty”, „czas Twego pojawienia się”, „pochłonąć” i „pożreć” (w.10), „wytracić” (w.11), „odwrócić plecami” i „wymierzyć łuk” (w.13), „potęga” (w.2.14).

Dla króla i jego ludu ziszcza się natomiast pragnienie wyzwolenia: „unieść na miejsce bezpieczne” (20,2), „zesłać pomoc” i „wspierać” (w.3), „odpowiedzieć z niebios potężnymi czynami” (w.7).

Zastosowanie obrazów odnoszących się do zwycięstwa i do przegranej jest przy tym bardzo bogate.

Opis zwycięstwa ma wielokrotnie wydźwięk radosny. Orant, w imieniu ludu, nie tylko pragnie i wypowiada radość z powodu tryumfu (כָּתִיב *piel*, 20,6), ale również ukazuje ją (גִּיל וְשִׂמְחָה, 21,2). Przyłącza się bowiem do króla, weselącego się przed obliczem Boga (w.7), i zamierza uzewnętrznić swą radość pieśnią (w.14).

Prawica Boża, wspierająca z niebios pomazańca (20,7) oraz opis postawy ludu („powstałiśmy i trwaliśmy”, w.9) są dwoma dalszymi obrazami zwycięstwa. Ps 21 wspomina je emblematycznie jako po-

²⁸ O użyciu rdzenia יָצַח i słów odnoszących się do wyzwolenia (יָצַח, יָצִין) zob. s. 74.

ważanie i splendor, którymi Jhwh obdarza króla (w.6), oraz jako błogosławieństwo (w.7). Do motywu tryumfu nawiązuje również wzmianka o sercu króla. Orant życzy mu spełnienia jego zamierzeń (יִתְּנֶנּוּ לְךָ כִּלְבָבָהּ, 20,5) i przypomina, że pragnienie jego serca zostało zaspokojone (וְלִבּוֹ נִתְּמָה לוֹ, 21,3).

Ślaniające się ciało (por. „przyklękli i upadli”, 20,9) jest obrazem upadku tych, którzy rzucili wyzwanie Izraelowi (por. 20,8). Ps 21 rozwija kilkakrotnie motyw porażki, kiedy mówi o boskiej prawicy, która chwytą przeciwnika (w.9), zestawia gniew Jhwh z niszczycielską siłą ognia i z piecem ognistym (w.10), przedstawia zniszczenie zasobów wroga, mówiąc o zgładzeniu jego potomstwa (w.11), załamaniu się wrogich planów (w.12) oraz ucieczce nieprzyjaciół (w.13).

Temat zwycięstwa w obu psalmach przeplata się z błogosławieństwem. W części pierwszej Ps 20 ten motyw wyłania się dzięki formom *jiqtol* o wydzwiku *iussywu*²⁹, a w Ps 21 za pomocą treści: Jhwh udzielił błogosławieństwa królowi (w.4.7) wraz z różnymi darami³⁰.

Błogosławieństwa te wpływają różnorodnie na egzystencję króla, ludu i wrogów. W Ps 20,5.6c orant błogosławi króla i życzy mu spełnienia jego zamiarów, planów i próśb; Ps 21,3.5 stwierdza natomiast ich realizację³¹. Pragnienia odnoszą się do konfliktu wojennego (por. 20,2.6ab), który został przewyciężony (por. 21,2.6). Między Ps 20 a Ps 21 występuje zatem zmiana perspektywy. Po „dniu utrapienia” (20,2) i po wystąpieniu w szyku bojowym (w.6) orant patrzy na sytuację z pozycji zwycięzcy („twoje zwycięstwo”, 21,2.6; *x-qatal*: „spełniłeś”, „nie odmówiłeś”, w.3). Wobec tego samego zdarzenia kapłan przyjmuje dwie postawy, które wzajemnie się uzupełniają. Niewystarczalność władcy prowadzi do wniesienia błagania o zmianę sytuacji. Ps 20 kończy się przecież prośbą o zbawienie króla i ludu, budząc nadzieję na odpowiedź ze strony Jhwh (por. „Niech nam odpowie”, w.10). Replika Pana, o której wspomi-

²⁹ „Niech ci odpowie”, „niech cię uniesie w miejsce bezpieczne” (w.2); „niech ci ześle pomoc”, „niech cię wspiera” (w.3); „niech sobie przypomni”, „niech uzna” (w.4); „niech ci udzieli” (w.5) i „niech spełni” (w.5.6).

³⁰ Potęga i zwycięstwo (w.2), spełnienie pragnień i próśb (w.3), przyznanie korony (w.4), życia i długich dni (w.5), poważanie i chwala (w.6), radość (w.7), ufność i bezpieczeństwo (w.8), ochrona przed wrogami (w.9-13).

³¹ Według S.R. Driver'a, *An Introduction to the Literature of the Old Testament*, International Theological Library, Edinburgh 1913, s. 376, życzenia dla króla rozstrzygają o jedności Ps 20 z Ps 21.

na się we wstępie do Ps 21, nawiązuje do działania („Twoja potęga”, „Twoje zwycięstwo”, w.2), które odmienia krytyczną sytuację i przynosi radość królowi.

Uczucie wdzięczności ze strony oranta łączy się z Bożym błogosławieństwem. Kapłan wzywa Bożej pomocy, błogosławiąc monarchę (20,2-6), i dziękuje za wybawienie, które urzeczywistnia, według niego, owe błogosławieństwo (por. 21,4,7)³². Błogosławieństwo skierowane pod adresem króla wpływa także na los ludu. Oczekuje on wraz z władcą na zmianę fortuny, gdy prosi się dla niego o ratunek (20,10) oraz towarzyszy jego radości wypływającej ze zwycięstwa Jhwh (21,2).

Błogosławieństwa Boże, które przyczyniają się do pomyślności króla i ludu, są szkodliwe dla jego wrogów. Czas „ucisku” z ich strony (בְּיָסוּרָה, 20,2) przekształca się w czas ich porażki, spowodowanej przez Pana (לְעֵת מַגִּידָה, 21,10). Jhwh pomaga władcy w zrealizowaniu planów wojennych (20,5 i 21,2-3) i niweczy wrogie zamysły nieprzyjaciół (21,12). Nieprzyjaciel, występując przeciw królowi (20,2), ludowi (20,8-9), a nawet przeciw Bogu (21,9-13), gotuje sobie los zwyciężonych. Wrogość napastników jednoczy króla i lud. Walczyć przeciw władcy i ludowi, to walczyć z samym Bogiem, który skutecznie interweniuje i gwarantuje spełnienie się błogosławieństw, tak w przeszłości (por. 20,9), jak i w przyszłości (21,9-13).

Z błogosławieństwem, przynoszącym korzyść królowi i ludowi, idą w parze motywacje „historyczne”³³, które wyjaśniają przejście od prośby do dziękczynienia w oparciu o wierność Boga. Orant jest przeświadczony, że sytuacja zmieni się wtedy, kiedy Jhwh zacznie działać. Po czym wylicza interwencje Boga na rzecz króla i ludu, aby zapowiedzieć Jego przyszlą pomoc. Ps 20,7 kieruje uwagę na ocalenie, którego doświadczył król (a także lud, w.8-9), a Ps 21,4 przypisuje koronacji zasadnicze znaczenie dla życia i roli monarchy: jest ona najwyższym wyrazem Bożych błogosławieństw (por. בְּרִכּוֹתַי || בְּעֲמֻרָתָהּ). W Ps 21 zwycięstwo pojawia się zatem jako skutek Bożego wybrania (w.4), z którym łączy się obietnica ochrony życia króla (w.5).

³² O błogosławieństwie jako formie dziękczynienia (por. Ps 18,46-48; 31,21) mówi P.D. Miller, *They Cried to the Lord. The Form and Theology of Biblical Prayer*, Minneapolis 1994, s. 179-181.

³³ Rozumiane jako nawiązanie do przeszłych wydarzeń ze strony oranta.

Doświadczenia dostatniego życia, którym cieszy się król (20,5; 21,3-7), nie można oczywiście ograniczyć wyłącznie do zwycięstwa, lecz wyraża ono w sposób obrazowy pragnienie, które jest gorące, głębokie i nieograniczone³⁴. Akcent teologiczny w obu psalmach spoczywa ponadto na ufności króla (21,8) i ludu (20,8-9) w Jhwh. To zaufanie w Ps 20 przywołuje na myśl obraz króla opisany przez deuteronomistyczną teologię, która znajduje swój wyraz w takich tekstach jak Pwt 17,14-20³⁵. Przedstawiają one władcę jako osobę wierzącą, jako wzór, który codziennie oddaje się lekturze i rozważaniu Bożego Słowa, zawartego w zwoju, który posiada on na mocy szczególnego przywileju. Z niego czerpie on zasady inspirujące jego działanie. Nie opiera się on natomiast ani na rydwanach ani na koniach, typowym znaku pychy potężnych tego świata, których przeznaczeniem jest zniszczenie (Wj 14)³⁶.

Kawaleria weszła do wyposażenia wojsk starożytnego Bliskiego Wschodu na początku pierwszego tysiąclecia przed Chr. i była wówczas formacją bardzo skuteczną. Z tego powodu koń staje się w Biblii często symbolem bałwochwalstwa, które znajduje swój wyraz w paktach wojskowych zawieranych przez władców izraelskich z supermocarstwami tamtej epoki (Iz 30,15-16; 31,1-3; Oz 1,7; Mi 5,9).

Król w Ps 20–21 nie ulega tej pokusie, lecz jawiąc się jako doskonały wierzący „pokłada nadzieję w Jhwh” (21,8), u Niego „prosi o życie” (21,5), w Nim „weseli się i cieszy” (21,2). Na tej idealnej postaci, na sprawiedliwym królu, inspiruje się orant, który wyraża się w podobny sposób: „chcemy się cieszyć” (20,6), „wzywamy” (20,10), „chcemy opiewać” (21,14).

* * *

Powyższe rozważania o Ps 20–21, charakteryzujących się swoistą fizjonomią, miały na celu uzasadnienie tezy o ich jedności literackiej w łonie Księgi Psalmów. Przeprowadzona przez nas analiza uwypukliła punkty wspólne, które pozwalają lepiej zrozumieć ścisłą łączność kompozycyjną tej pary pieśni królewskich³⁷.

³⁴ Zob. W. Quintens, *La vie du roi dans le Psaume 21*, Bib 59/1978, s. 516-541.

³⁵ Zob. S. Bazyliński, *I Salmi 20-21*, s. 306.

³⁶ Zob. D. Scaiola, *Una cosa*, s. 223-224.

³⁷ T.K. Cheyne, *The Book of Psalms I. Translated from a Revised Text with Notes and Introduction*, London 1904², s. 80; F.L. Hossfeld, E. Zenger, *Berg*, s. 170 przyp. 22;

Kompozycja obu liryków wyraża się za pomocą zestawienia (juktapozycji) dwóch interesujących nas tekstów. Mają one podobną rozpiętość i strukturę, wiele powtórzeń leksykalnych, jednorodność czasoprzestrzenną oraz spójność postaci i treści, tak że Ps 20–21 są tekstami komplementarnymi z punktu widzenia semantycznego³⁸.

Mogliśmy zauważyć, że pierwszym elementem jedności jest sytuacja zagrożenia spowodowana przez wrogów króla i narodu, naskwicowana w dwóch fazach, przed i po agresji. Orant psalmów kreuje obraz idealnego władcy, któremu Bóg błogosławi w tym szczególnie niebezpiecznym momencie. Los władcy łączy się z losem ludu. Wyzwolenie jest dziełem jedyne Boga, bowiem w teologicznej perspektywie „świętej wojny” tylko Bóg czynnie zwalcza przeciwników. Jhwh udziela błogosławieństwa władcy w czasie inronizacji, kierując się swą wiernością. Akt ten czyni króla bezpiecznym i daje mu zapewnienie życia. W ten sposób król, przechodząc od utrapienia i niepewności (prośba błagalna Ps 20) do głębokiej radości i świętowania³⁹ (*epinikion* Ps 21), może zagwarantować spokojny byt ludowi powierzonemu jego rządóm.

Stanisław BAZYLIŃSKI OFMConv

M. Millard, *Komposition*, s. 166, określają Ps 20 i 21 mianem „psalmów bliźniaczych”. Natomiast D. Scaiola, *Una cosa*, s. 212, nazywa je „psalmami bratnimi” (zob. Ps 127-128). Psalmi bliźniacze mają wysoki stopień podobieństwa między sobą, np. Ps 111-112; 105-106; zob. W. Zimmerli, *Zwillingpsalmen*, w: J. Schreiner (red.), *Wort, Lied und Gottesspruch. Beiträge zu Psalmen und Propheten*, FzB 2, Würzburg 1972, s. 105-113. W psalmach bratnich to podobieństwo jest natomiast mniejsze.

³⁸ Kwestia, kto zestawil razem te dwa psalmy – sam poeta czy późniejszy redaktor – z konieczności pozostaje otwarta. W świetle sugestii przedstawionych w niniejszym artykule wydaje się, że Ps 20-21 należą do tej samej tradycji literackiej. F.L. Hossfeld, E. Zenger, *Berg*, s. 169-177, przypuszczają, że psalmy te połączono po niewoli babilońskiej. Ich teza oraz opinia R. Tournay’a, *Recherches sur la chronologie des Psaumes*, RB 66/1959, s. 161-190 – por. M. Delcor, *Remarques sur la datation du Ps 20 comparée à celle du psaume araméen apparenté dans le papyrus Amherst 63*, w: M. Dietrich, O. Loretz (red.), *Mesopotamica – Ugariitica – Biblica*, AOAT 232, Kevelaer-Neukirchen-Vluyn 1993, 31-33 – najlepiej uzasadniają datę powstania Ps 20-21.

³⁹ Por. W. Brueggemann, *From Hurt to Joy, from Death to Life*, Interp 28/1974, s. 3.6.